

אליהו ומשיח: היום אם בקולו תשמעו

בריתנו וצדק

המכון להוצאת כתבי מורינו הרב יצחק ברנד שליט"א

אליהו ומשיח: היום אם בקולו תשמעו

מתי יבוא המשיח? • היום אם בקולו תשמעו - לא תנסו את ה' • אליהו ומשיח: היום אם בקולו תשמעו • מצוות שהתחדש אפשרות קיומם בדורינו • בית המקדש לפני ביאת משיח • מסקנא

מתי יבוא המשיח?

איתא בסנהדרין (דף ט"ו ע"ב): "רבי יהושע בן לוי אשכח לאלהיו, דהוי קיימי אפיתחא דמערתא דרבי שמעון בן יוחאי, אמר ליה: אתינא לעלמא דאתי? - אמר ליה: אם ירצה אדון הזה. אמר רבי יהושע בן לוי: שנים ראיתי וקול שלשה שמעתי. - אמר ליה: אימת אתי משיח? - אמר ליה: זיל שיליה לדידיה. - והיכא יתיב? - אפיתחא דרומי. - ומאי סימניה? - יתיב ביני עניי סובלי חלאים, וכולן שרו ואסירי בחד זימנא, איהו שרי חד ואסיר חד. אמר, דילמא מבעינא, דלא איעכב. אזל לגביה, אמר ליה: שלום עליך רבי ומורי! - אמר ליה שלום עליך בר ליואי. - אמר ליה: לאימת אתי מר? - אמר ליה: היום. אתא לגבי אליהו. - אמר ליה: מאי אמר לך? - אמר ליה: שלום עליך בר ליואי. - אמר ליה: אבטחך לך ולאבוך לעלמא דאתי. - אמר ליה: שקורי קא שקר בי, דאמר לי היום אתינא, ולא אתא! - אמר ליה: הכי אמר לך היום אם בקולו תשמעו (תהלים ט"ו). ע"כ.

יש אומרים ששאלת המשיח הוא לא בעולם הגשמי, ויש בזה רמזים, עיי חידושי מהר"ל (אגדות הש"ס כ"א). אין אנו מסבירים כאן ענין של "שנים ראיתי וקול שלשה שמעתי" מי זה השנים ומי זה השלשה או השלישי, עיי רש"י מהרש"א ועוד. כאן אנו מסבירים רק המסקנא של "היום אם בקולו תשמעו".

היום אם בקולו תשמעו - לא תנסו את ה'

כדי להבין המשמעות של "היום אם בקולו תשמעו" צריך להבין כל הפרק שנאמר שם (תהלים ט"ו, ט"ז): "לכו נרננה לה' נריעה לצור ישענו: (3) נקדמה פניו בתודה בזמרות נריע

לו: (2) כי א גדול ה' ומלך גדול על כל אלהים: (7) אשר בידו מחקרי ארץ ותועפות הרים לו: (8) אשר לו הים והוא עשהו ויבשת ידיו יצרו: (9) באו נשתחוה ונכרעה נכרעה לפני ה' עשנו: (10) כי הוא אלהינו ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו היום אם בקלו תשמעו: (11) אל תקשו לבבכם פמריבה פיום מסה במדבר: (12) אשר נסוני אבותיכם בחנוני גם ראו פעלי: (13) ארבעים שנה אקוט בדור ואמר עם תעי לכב הם והם לא ידעו דרכי: (14) אשר נשבעתי באפי אם יבאון אל מנוחתי". ע"כ.

הפרק הזה מדבר בתקופת הגאולה, ומזה מובן למה אליהו ומשיח התייחסו למה שנאמר בפרק הזה.

ופירש הרד"ק (6,55): "לכו נרננה לה' נריעה לצור ישענו. כן יאמרו ישראל בימות המשיח איש לאחיו שירננו לא שהושיעם: (8) אל תקשו לבבכם פמריבה, כמו שעשו אבותיכם. פמריבה פיום מסה, שם המקום נקרא מסה ומריבה, על ריב בני ישראל ועל נסתם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין (שמות ט"ו). ע"כ.

עיי רש"י על הפסוק תפילה למשה (6,5 ד"ב תפלה) שהפרקים צי עד קי נאמרו עיי משה רבינו.

והנה משה רבינו שמוהיר היום אם בקלו תשמעו, לא נכנס כאן בפרטי הזהירות, אלא על הלאו של לא תנסו את ה', וגם הזכיר עונש דור המדבר שנענשו שלא יכנסו לא"י.

לא תנסו את ה' אהיכם כאשר נסיתם במסה" (דברים, ואסתקו וטו). הרמב"ן ביאר את הלאו של לא תנסו (דברים וטו) וז"ל: "לא תנסו את ה' אהיכם - פירוש כאשר נסיתם במסה. שלא

כשאומרים שיש מצוות שאנו לא מוכנים לקיים אלא כשאליהו ומשיח יבואו, אז הם בגדר מקשים לבם כמריבה כיום משה במדבר, ולא נתקיים היום אם בקולו תשמעו, ואז לא יבואו אליהו ומשיח. [אלא בסוף גאולת בעתה].

מצוות שהתחדש אפשרות קיומם בדורינו

כיום יש הרבה רבנים שאומרים, שהתורה מחייבת אותנו רק לקיים המצוות שהיו נהוגים בכל הדורות, אבל מצוות שהתחדש כעת אפשרות קיומם, כמו תכלת, וכל ענייני בית המקדש (כמו עליה להר הבית), וכן בנין בית המקדש עצמו אף כשיתאפשר לבנות בית המקדש, כשאנו יודעים הפרטים, וכן כשיתאפשר להקריב קרבנות - זה אנו מצווים אך ורק כשאליהו הנביא ומשיח יגיעו, ועד אז אין אנו מוכנים לבדוק את הנושא אם נוכל לקיים. הנה כל מי שטוען טענה זו עובר על לא תנסו את ה', (עי' במדבר כגף אט יחדי, ומדבר לא תנסו את ה').

ובן חלק מגדולי ישראל לפני השואה אמרו שמצוות כיבוש א"י לא שייך אלא כשאליהו ומשיח יגיעו [אולם היו בדעת מייעוץ], ולכן התנגדו להקמת המדינה אף אילו צדיקים גדולים היו עושים זה (עי' מהמר שיעת מנן כג"ז הלוי והחולקים, בענין המדינה, ובמדבר כטו"ג שבעות).

והיינו שכל דבר שלא היינו מורגלים, מחפשים סברות רחוקות לפטור, וזורקים הכל על משיח ואליהו הנביא. אולם כאן מבואר שזה גופא מה שאליהו ומשיח אמרו, שאנו מגיעים רק כשאתם מוכנים לקיים כל חלקי המצוות שניתן לקיים, גם כשאין אנו מגיעים, ואם עושים תנאי כזה זה בגדר להקשות לבו ועוברים על לאו של לא תנסו את ה'.

ע"י בכל זה במדבר לא תנסו את ה' והגאולה, שבעצם ביארנו כל היסוד הזה, ואי"צ להכפיל הדברים. ומה שנתחדש כאן הוא רק זה שאליהו הנביא ומשיח גופא אמרו זה, שזה בכלל היום אם בקולו תשמעו: אל תקשו לבבכם כמריבה כיום משה במדבר.

בית המקדש לפני ביאת משיח

בית המקדש והקרבת קרבנות שייך גם לפני ביאת המשיח, לענין קרבנות כמו שמבואר בכפתור ופרח (פ"ו), שרבינו יחיאל מפריז עלה לא"י והתכוון להקריב קרבנות. הובא ברדב"ז (סוף הל' מעשה הקרבנות, ע"י רמב"ם פרנקל). וכ"כ בחת"ס (י"ד סי' ל"ו), ובחזו"א (אה"ע סי' ז' ס"ק ז'). וידוע שהחפץ חיים הזהיר מאוד ללמוד דיני קדשים.

וז"ל הרמב"ם (הלכות בית הבחירה ו, טו): "מקריבין הקרבנות כולן אף על פי שאין שם בית בנוי, ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אף על פי שהיא חריבה ואינה מוקפת במחיצה ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות שהקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא". עכ"ל.

תאמר, אם יש ה' בקרבנו לעשות לנו נסים, או שנצליח בהיותנו עובדים לפניו ונשבע לחם ונהיה טובים, נשמור תורתו. כי הכוונה שם כך היתה, שאם יראו שהשם יתן להם מים בנס מאתו ילכו אחריו במדבר, ואם לא יעזבוהו. ונחשב להם לעון גדול, כי אחרי שנתאמת אצלם באותות ובמופתים כי משה נביא השם ודבר ה' בפיהו אמת, אין ראוי לעשות עוד שום דבר לנסיון. והעושה כן איננו מנסה הנביא, רק השם יתברך הוא מנסה לדעת היד ה' תקצר. ולכך אסר לדורות לנסות התורה או הנביאים, כי אין ראוי לעבוד השם על דרך הסתפק או שאלת מופת ונסיון, כי אין רצון השם לעשות נסים לכל אדם ובכל עת, ואין ראוי לעבדו על מנת לקבל פרס, אלא אולי ימצא בעבודתו ולכתו בדרכי התורה צער ואסון וראוי שיקבל הכל במשפט צדק, ולא כאשר אמרו אוילי עמנו (מלאכי ג' ה'): וְכִי הִלְכְּנוּ קְדוֹנֵיית מִפְּנֵי ה'.

"ולכך אמר הכתוב בכאן, שמור תשמרו מצותיו ועדותיו, שהם הנסים שעשה לכם מכבר להיות לכם לעדות כגון הפסח והמצה והסוכה, ותשמרו חקיו אף על פי שלא תדעו טעמם, כי באמת ייטב לכם בסוף, אין צורך לנסיון בתורה ובמצות אחרי שכבר נתאמת אצלכם שהוא מאתו יתברך. וכן בכל דבר נביא המנוסה והמוחזק בנביא אמת באותות ובמופתים כדין התורה, לא תנסו את דבריו בכל גמול ובכל עונש שיאמר לכם, ולא תסתפקו ביכלתו יתעלה, אבל האמינו בתורתו ותאמינו בנביאיו והצליחו. והנה הבטיח כי סוף הכבוד לבוא בירושת הארץ ונצוח האויבים, כי היא הטובה הגדולה, והצריכה לאותו הדור. ואחרי כן אמר, כי גם לדורות הבאים אין צורך לנסיון בעשיית המצות, אלא שישאלו מאבותיהם וזקניהם ויגידו להם אמתת התורה והמצות, כאשר יפרש (פסוק כ) כי ישאלך בנך וגמר הפרשה". עכ"ל הרמב"ן.

הלא של לא תנסו עוברים גם כשאומרים שאני לא מוכן לקיים המצוות או אפילו מצוה אחת, אחרי שנתברר שזה אפשרי, אלא כשמשיח ואליהו הנביא יבואו, שהרי הוא אומר שאני מתנה קיום המצוה במופת או בישועות.

וא"כ מיושב כאן דברי משה רבינו ב"לכו נרננה" שמזהיר את הדור האחרון שהוא הכנה לגאולה שלא יכשלו עוד הפעם באותם חטאים, ולא יתלו הגאולה שהקב"ה יעשה הכל דרך נסים גלויים, ולא יאמרו שצריך דווקא שאליהו ומשיח יבואו. אלא צריך לעשות ולקיים המצוות גם כשלא יהא נסים גלויים, וגם כשלא יבואו כעת אליהו הנביא ומשיח, אלא כולל השתדלות מצדינו, וגם כשצריך מסירות נפש לזה.

ואז נזכה לכל המשך הפרקים שכתובים שם (תהלים לו, ה): "שירו לה' שיר חדש שירו לה' כל הארץ: (ב) שירו לה' ברכו שמו בשרו מיום ליום ישועתו: (ג) ספרו בגוים כבודו בכל העמים נפלאותיו".

ובזה מובן היטב למה אליהו הנביא ומשיח אמרו היום אם בקולו תשמעו, היינו שיבואו אם בקולו תשמעו, שהכוונה שאליהו הנביא ומשיח יבואו כשעם ישראל מוכן לקיים המצוות גם כשאליהו הנביא ומשיח לא יבואו. אבל

רק ע"י משיח ואלהיו הנביא, כי זה יכול להיות כבר מקודם כנ"ל, והרבה שלוחים למקום, (ע"י צמח צדק על פסוקי תהלים) ואף אם יש לימוד זכות שמתנהגים כן מפני חשש שלא יעשה דברים אחרים שלא כהוגן, מ"מ למעשה הדברים לא נעשים, וצריך להעשות ע"י אחרים.

הנהגה זו כבר קיים עכשיו בענין מצוות תכלת ארגמון קהה קוצים, שהתחיל מתלמידי חכמים ובעלי בתים שאינם עומדים בראש העדה, ולאט לאט זה עולה למעלה. וכן אמרו חז"ל (בבב"ב פ"ג, ע"ב) במקום שאין אנשים השתדל להיות איש.

וכן מצאנו בנביא עזריהו, שניבא על מצב שלא יהיו מנהיגים, ואז התיקונים לקיום התורה בשלימות עוברים לציבור הפשוט, [ע"י בספר חומת הדת של החפץ חיים (הערות צבוקמה) שפסוקים אלו מדברים גם לעת קץ]. כמ"ש (דברי הימים ב' טו, א): "וְעִזְרִיָּהוּ בֶן עֹדֵד הִיָּתָה עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים: (ב) וַיֵּצֵא לִפְנֵי אֶסָא וַיֹּאמֶר לוֹ שְׁמְעוּנִי אֶסָא וְכָל יְהוּדָה וּבְנֵימָן ה' עִמָּכֶם בְּהִיּוֹתְכֶם עִמּוֹ וְאִם תִּדְרָשׁוּהוּ יִמָּצֵא לָכֶם וְאִם תִּעְזְבֻהוּ יֵעֹזב אֲתָכֶם: (ג) וַיָּמִים רַבִּים לְיִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְלֵאמֹר כֹּהֵן מֹרֶה וְלֵאמֹר תּוֹרָה: (ד) וַיֵּשֶׁב בְּצִר לֹא עָלָה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּבְקֶשׁוּהוּ וַיִּמָּצֵא לָהֶם: (ה) וַיִּשְׁבַּח הָהֵם אֵין שְׁלוֹם לְיוֹצֵא וְלִבָּא כִּי מְהוּמַת רַבּוֹת עַל כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרְצוֹת: (ו) וְכִתְתּוּ גוֹי בְּגוֹי וְעִיר בְּעִיר כִּי אֱלֹהִים הִמָּם בְּכָל צָרָה: (ז) וְאִתָּם חֲזָקוֹ וְאֵל יִרְפוּ יְדֵיכֶם כִּי יֵשׁ שָׂכָר לְפַעֲלֵתְכֶם."

ופסוקים אלו שאין מורה צדק, אלא בגדר "אִתָּם" היינו אלו שהם לא בראשי העם, מצווים להתחזק ולהעמיד הדת על תילה, וכן בגדר אין תורה, היינו שחושבים שהתורה עצמה אינה מחייבת אלא אם זה גם מנהג אבותינו, וזה שייך כעת לכל חלקי התורה שנתחדש אפשרות קיומם בדורינו, שאין כעת מנהיגים בראשי העדה לענין זה, ועל אלו המצוות אומר הנביא "וְאִתָּם חֲזָקוֹ וְאֵל יִרְפוּ יְדֵיכֶם כִּי יֵשׁ שָׂכָר לְפַעֲלֵתְכֶם."

מסקנא

משמעות דברי אליהו הנביא ומשיח שאמרו היום אם בקולו תשמעו, היינו שתקיימו כל המצוות שניתן לקיימן, כולל דברים שהתחדש אפשרות קיומם בדורינו, וזה כולל כשאפשר גם קרבנות ובנין בית המקדש, בלי שתעשו תנאי שמשח ואלהיו יבואו, ואז יגיעו אליהו ומשיח, כי מי שעושה תנאי כזה, הוא בכלל אל תקשו לְבַבְכֶם כְּמִרְיָהוּ כִּיּוֹם מִסָּה בְּמִדְבָר.

אם גדולי ישראל שעומדים בראש העדה עושים תנאי כזה, שלא מוכנים לקיים רק מצוות שהיינו מורגלים בהם, אף אם מה שלא מקיימים שאר המצוות זה באונס או שאר היתרים, מ"מ חיוב מצוות אלו שנתחדש אפשרות קיומם מוטל על מי שיכול, אף שהוא בגדר תלמיד חכם מפשוטי העם, העיקר שאינו עושה תנאים כאלו, וזה בכלל נבואת הנביא עזריהו.

לגבי מה שיש חוששים שיצאו קלקולים בשאר המצוות, ע"י במאמר **נעשה ונשמע ושני שעירים**.

לענין בית המקדש, שיבנה לפני ביאת המשיח, ע"י מגילה (י"ג פ"ג - י"ה) ברש"י ע"פ סדר הברכות, שברכת ירושלים הוא לפני את צמח דוד, וכן הוא בברכת הבינונו שבתוך ברכת ירושלים כולל גם בית המקדש. וכן בירושלמי (מנשר ש"י פ"ה, כ"ב): "אמר רבי אחא זאת אומרת שבית המקדש עתיד להיבנות קודם למלכות בית דוד". ובתוספות יום טוב (מסכת מנשר ש"י כ"ב) כתב: "גם בזה יש לי להליץ בעדו מזה הירושלמי שבית המקדש עתיד להיבנות קודם מלכות בית דוד. ונמצא שעד מלכות בית דוד יהיה לאויבים קצת ממשלה עלינו וכמו שהיה בתחלת בית שני. ובשולט האויבים בנו ויהיו בירושלים. עדיין לא נתבטל הטעם לגמרי. לפיכך הוצרכו לתנאי שהבית דין שבאותו דור יחזרו הדבר לכמות שהיה על פי זה התנאי. ובמדרש רבה (בראשית פ"ר תולדות) מעשה דרבי יהושע בן חנניא שכבר הכינו הכל כדי לבנות בית המקדש רק שנתבטל אח"כ. ובמדרש ילקוט שמעוני (ישעיהו רמז תל"ט): "שנו רבותינו בשעה שמלך המשיח בא עומד על גג בית המקדש והוא משמיע להם לישראל ואומר ענוים הגיע זמן גאולתכם."

וע"י במאמר **זכריה הנביא - בית המקדש יבנה בידי אדם**, על הסתירות בין המקורות שבית המקדש יבנה ע"י משיח, ובין המקורות שבית המקדש יבנה לפני ביאת המשיח. והסברנו שמה שנאמר לפני ביאת משיח, זה בצורת בית שני, שא"צ הוספות העזרה. ואילו מה שנאמר שמשח יבנה, זה בצורת בית שלישי, כמו ביחזקאל שיש הוספת עזרה, ולזה צריך מלך ונביא, ע"י שבועות (ד).

יש כעת עוד כמה דברים שצריך להכריע בענין בית המקדש, כמו מידת האמה, והמקום המדויק של מקום המקדש, שאף שאנו יודעים באופן כלל שמקום המקדש נמצא תחת כיפת הסלע (ע"י צמח צדק על פסוקי תהלים), אבל בשביל לבנות בית המקדש צריך בירורים נוספים, וזה אפשר לעשות אולי ע"י חפירות. וכן עדיין יש בעיה מצד הערבים ומצד הממשלה הנכחית. אבל עכ"פ בעיקרון צריך להתעסק בזה כדי שאם יתאפשר יקיימו הדבר.

ונצ"ח התעסקות בכל זה מקרב בנין בית המקדש, וזה שיבא אח"כ לביאת המשיח, כמבואר בכל מקום בחז"ל.

ואם הרבנים וגדולי ישראל שעומדים בראש העדה פוסקים שהכל יעשה רק על ידי משיח ואלהיו, יש להקב"ה אפשרות שהדברים יתקיימו אף בלי ביאת המשיח ואלהיו הנביא, דהיינו שיבואו אנשים משולי החברה שכן מקיימים אותם. וכן מבואר ביחזקאל (פרק ע"ג מפסוק ג' ואילך) שאם עם ישראל לא ראויים לגאולה, הקב"ה יביא כיבוש אי"י ע"י אנשים המכונים אנשי סדום, וכן יכול להיות שהקרבת קרבנות ובנין בית המקדש יעשה ע"י אנשים משולי החברה. והם יסבלו הרבה בזיונות על קיומם דברים אלו, שלא מקובלים על ראשי העדה. והיינו שבדאי הקב"ה הבטיח שיקריבו קרבנות ויבנה בית המקדש, ואנו מתפללים על זה הרבה פעמים ביום, אבל לא הבטיח שיבנה ע"י ראש העדה או